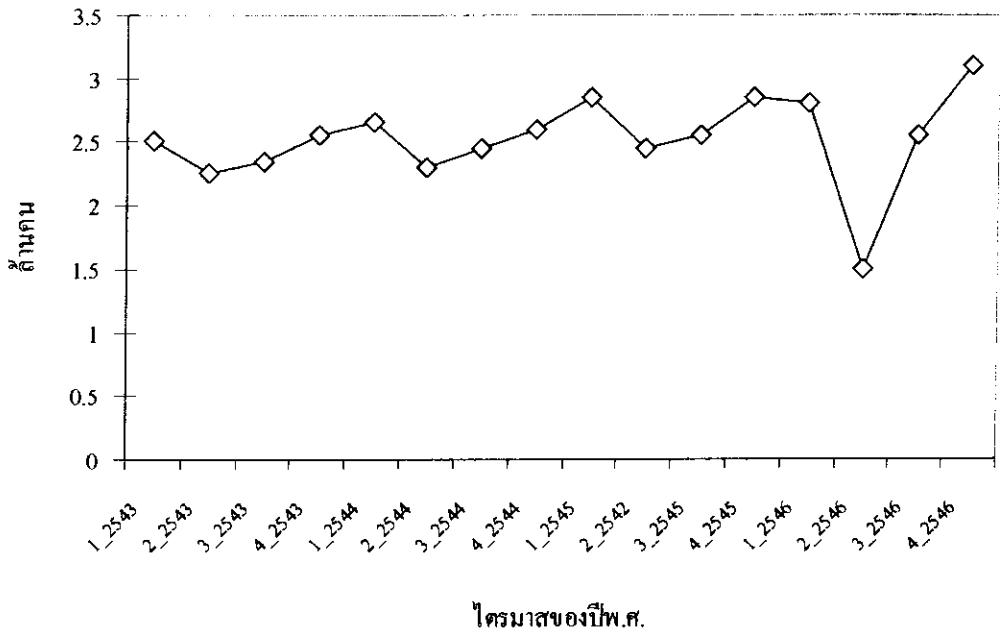

บทที่ 2

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1 ภาวะการท่องเที่ยวของประเทศไทยและผลต่อเมือง

ในภาพรวมของการท่องเที่ยวของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2545 จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ จนกระทั่งถึงไตรมาสที่สองของปี พ.ศ. 2546 จำนวนนักท่องเที่ยวได้ลดลงอย่างรุนแรงและกะทันหัน เนื่องจากการระบาดของโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง (SARS) ประกอบกับสถานการณ์ในอิรัก แต่มีแนวโน้มว่าจะกลับสู่สภาวะปกติในปี พ.ศ. 2547 (ธนาคารแห่งประเทศไทย,ม.ป.ป.: 13-15) ดังรูปที่ 2.1 ทั้งนี้ประเทศไทยได้ใช้มาตรการกระตุ้นหลายประการ เช่น การประชุมผู้นำ APEC และการเปิดสายการบินราคาถูก เป็นต้น

รูปที่ 2.1 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในแต่ละไตรมาส

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2547 : 13

โดยสรุป ภาวะการท่องเที่ยวในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2546 มีดังนี้ รายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างประเทศ 323.4 พันล้านบาท ลดลง 4.8% จากปี 2545 ที่เคยได้รับ 339.7

พันล้านบาท จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 10.0 ล้านคน ลดลง 7.4% จากเดิม 10.8 ล้านคน อัตราการเข้าพักของโรงแรม 57.0% รายละเอียดต่างๆ ได้แสดงไว้ในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ภาวะการท่องเที่ยวและโรงแรม

	ตัวชี้วัด	2545 ทั้งปี	2546 ^P ทั้งปี	ไตรมาสในปีพ.ศ. 2546			
				1	2	3	4
1	1.1 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (ล้านคน)	10.8	10.0	2.9	1.4	2.6	3.1
	1.2 เพิ่ม/ลดจากปีก่อน (%)	7.3	-7.8	-1.6	-40.3	0.5	5.9
2	รายได้จากการท่องเที่ยว (พันล้านบาท)	339.7	323.4	92.2	53.3	78.8	99.0
3	อัตราการเข้าพักโรงแรม (%)	60.6	57.0	65.4	41.3	56.9	69.1
4	ราคาห้องพัก (บาท)	1,194	1,170	1,334	1,082	1,026	1,237

หมายเหตุ : P = ตัวเลขประเมิน

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2546 : 13-15

งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติยังอยู่ในระดับการริเริ่มและมีจำนวนจำกัดมาก เกิดศิริและอำพร (2543) ศึกษาปัญหาและข้อจำกัดต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติตะรุเตา พบว่ามีกลุ่มบุคคลกลุ่มสำคัญที่เกี่ยวข้องกับอุทยานฯ 5 กลุ่ม คือ ผู้บริหารภาครัฐบาล ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว นักยุทธศาสตร์ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ และนักท่องเที่ยว ไม่มีประชาชนที่อยู่บนเกาะต่างๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา ยกเว้นเฉพาะเกาะหลีเป๊ะ ซึ่งในขณะนี้ไม่ได้นำมาศึกษา

ทุกกลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวของอุทยานฯ จะต้องเน้นที่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ ควรจะมีการปรับปรุงด้านการขนส่ง นักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างดี ยกเว้นในเรื่องของไฟฟ้า น้ำ อาหาร ที่เห็นว่าควรปรับปรุง เจ้าหน้าที่อุทยานฯ เห็นว่าการปฏิบัติงานของอุทยานฯ อยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี แต่นักท่องเที่ยวยังขาดความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยพบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติตะรุเตาจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย เช่น กรมประมง กรมเจ้าท่า กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว หน่วยงานระดับจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ชาวประมง และผู้ประกอบการท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้นผู้บริหารและเจ้าหน้าที่อุทยานฯ จึงควรเน้นบทบาทของผู้ประสานงาน และผู้ดูแลควบคุมกฎระเบียบ และแบ่งเบา

ภาระงานบริการบางส่วนให้แก่เอกชน และควรจะเน้นภารกิจหลักของอุทยานฯ คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในกรณีของอุทยานแห่งชาติสิรินาถ การจัดการมีความชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อมีการจัดทำแผนแม่บทการจัดการอุทยานฯ ขึ้น (ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง, 2541)

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติไม่ได้เกิดจากนักท่องเที่ยวโดยตรงเท่านั้น อุบัติเหตุ และการกระทำของบุคคลอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงก็มีผลกระทบได้เช่นกัน เช่น เป็นที่รู้กันว่าน้ำมันรั่วไหลลงทะเลทั้งที่เป็นอุบัติเหตุและที่เป็นการลักลอบกระทำ และการพัฒนาท่าเรือที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่บ่อยครั้ง

Liddle, 1995 ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม เช่น พืช สัตว์ ระบบน้ำจืด และรายงานผลกระทบทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ Alan T. White and S. U. K. Ekaratne ศึกษาขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อมชายฝั่งประเทศศรีลังกา ที่สามารถรองรับปริมาณของนักท่องเที่ยว โดยเสนอว่าถ้าปริมาณนักท่องเที่ยวมากเกินไปเกินขีดจำกัด สิ่งแวดล้อมจะเสื่อมโทรมลงจนทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวลดลง (White and Ekaratne, 1995)

Hai and Thanh (1999) พยายามใช้รูปแบบทางคณิตศาสตร์มาช่วยในการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยเสนอสมการแสดงค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว แสดงจำนวนครั้งที่นักท่องเที่ยวคนหนึ่งมาเยือนอุทยานแห่งชาติแห่งหนึ่ง ซึ่งจำนวนครั้งที่มาเยือนจะลดลงเป็นเส้นตรงกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่เพิ่มขึ้น และยังศึกษาถึงจำนวนเงินที่นักท่องเที่ยวยินดีจ่ายเพื่อยกระดับการบริการต่างๆ ให้เป็นที่พึงพอใจของตน แต่ยังเป็นการศึกษาในขั้นเริ่มต้นเท่านั้น ยังจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมต่อไปอีก

2.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่ออนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืนเป็นที่กล่าวขานกันทั่วไปทั้งในแวดวงวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของประเทศ และชุมชนต่างๆ ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งอยู่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทางทะเล ซึ่งจัดว่าเป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก มีลักษณะของการผจญภัย และเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแง่ของการให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในขณะเดียวกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งผลกระทบในหลายๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างรายได้ การจ้างงาน และการกระจายรายได้ทั้งระดับประเทศ ท้องถิ่น และชุมชน เป็นต้น ผลกระทบทางด้านสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ความแออัดเนื่องจากนักท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาชญากรรม และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแพร่ระบาดของยาเสพติด

และโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ในส่วนของผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาของเสียต่างๆ เช่น น้ำเสีย ขยะ รวมไปถึงมลพิษต่างๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2.1 คำจำกัดความและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้มากมาย จำเป็นต้องอธิบายความหมายให้เป็นที่ยอมรับกันในเบื้องต้นก่อน เพื่อป้องกันความสับสนในภายหลัง

Weaver, (2001 : 2-28) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครั้งแรกๆ นั้น ปรากฏในความพยายามของ Canadian Forest Service ในปี พ.ศ.2516 ที่ต้องการเสนอการตลาดแบบ “Ecotour” ตามเส้นทาง Trans-Canada Highway ต่อมาในปี พ.ศ.2519 มีรายงานโดย Budowski ซึ่งกล่าวว่าความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ ซึ่งมีทั้งความขัดแย้ง การอยู่ร่วมกัน และการพึ่งพาอาศัยกัน (Budowski, 1976 ; Weaver, 2001 : 2) แต่ไม่ได้ใช้ศัพท์ว่า Ecotourism ต่อมาอีกไม่นาน นักนิเวศวิทยาชาวเม็กซิกัน คือ Hector Ceballos-Lascurain ใช้คำภาษาสเปนว่า “Ecoturismo” และในปี พ.ศ.2528 เกิดศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Eco-tourism” เป็นครั้งแรก ซึ่งใช้โดย Romeril (Romeril, 1985 : 215-218)

คำจำกัดความครั้งแรกของ Ecotourism ปรากฏในรายงานของ Elizabeth Boo (Boo, 1990) ซึ่งอ้างถึงคำจำกัดความที่ Ceballos-Lascurain เสนอไว้ก่อนว่า Ecotourism หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง “.....การท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยการเดินทางในพื้นที่ทางธรรมชาติ ที่ค่อนข้างจะยังไม่ถูกรบกวนหรือถูกทำให้เสื่อมโทรม โดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อการศึกษา การชื่นชม การแสวงหาความเพลิดเพลินในทิวทัศน์ พืชและสัตว์ป่า รวมทั้งสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรม (ทั้งในอดีตและปัจจุบัน) ในพื้นที่เหล่านั้น”

เนื่องจากมีผู้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้มากมาย David Weaver ได้เลือกเฉพาะบางคำที่น่าสนใจมารายงาน ซึ่งคำจำกัดความเหล่านี้จะช่วยขยายความให้เข้าใจความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดีขึ้น จึงนำมาแสดงไว้ในตารางที่ 2.2

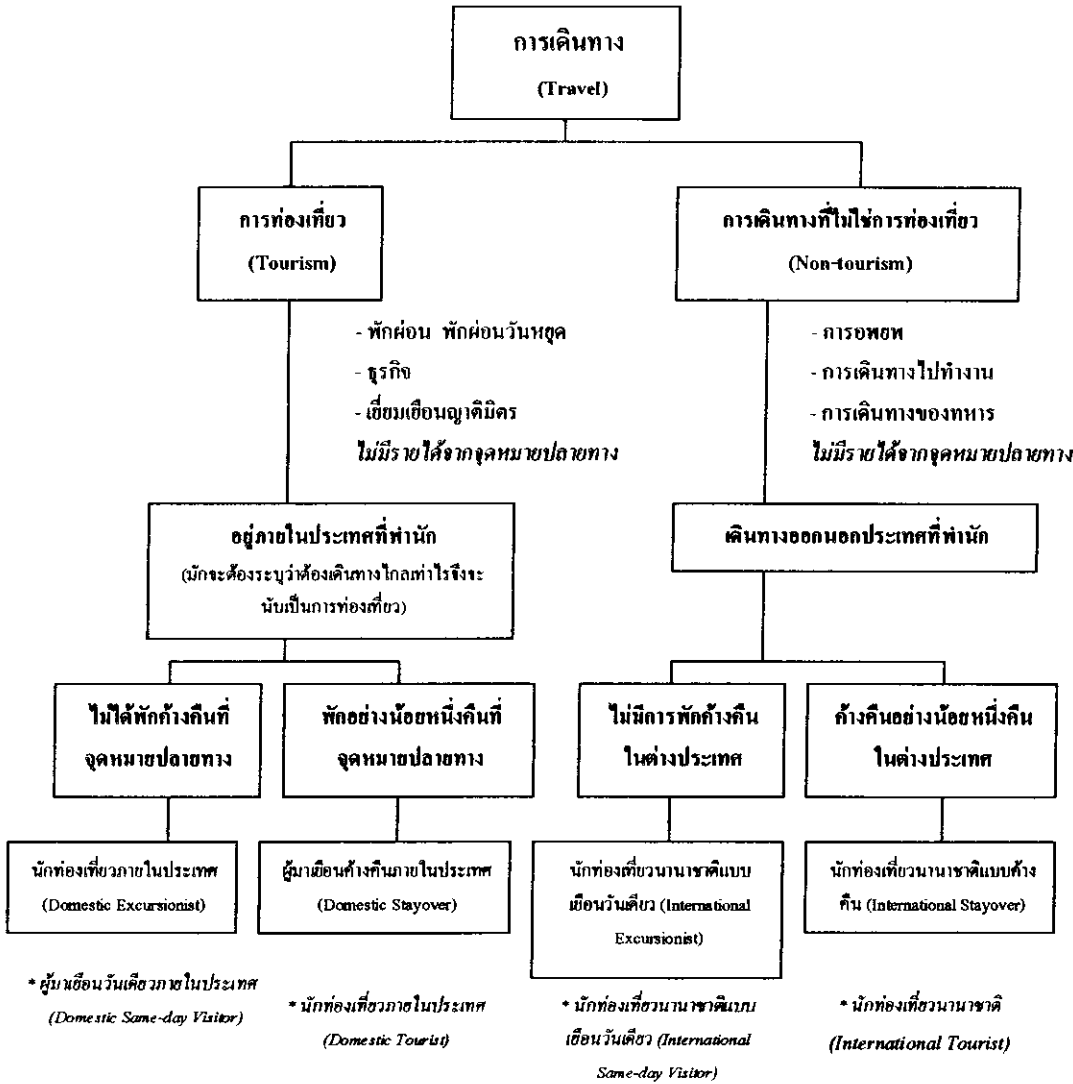
แม้ว่าคำจำกัดความเหล่านี้ใช้คำพูดที่แตกต่างกันออกไป แต่เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นลักษณะหลายๆ อย่างตรงกัน Blamey (1997, 2001) สรุปว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการแรก และ Weaver (2001 : 6-7) เสนอองค์ประกอบที่สี่เพิ่มขึ้น เพื่อให้ได้ความที่สมบูรณ์ขึ้น ดังนี้

1. องค์ประกอบของธรรมชาติ (Nature-based Element)
2. องค์ประกอบของการศึกษาหรือการเรียนรู้ (Educational Element)
3. องค์ประกอบของความยั่งยืน (Sustainability Element)
4. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (Tourism Element)

ตารางที่ 2.2 ตัวอย่างคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แหล่งที่มา	คำจำกัดความ
Valentine (1992)	เป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติเป็นฐาน ซึ่งมีความยั่งยืนเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งธรรมชาติค่อนข้างจะยังไม่ถูกรบกวน ไม่ถูกทำลาย ไม่ถูกทำให้เสื่อมโทรม และมีผลโดยตรงให้เกิดการปกป้องและการจัดการพื้นที่คุ้มครอง โดยมีระบบการจัดการที่เพียงพอและเหมาะสม
Space, Grifone and Usher (1992 : 14)	เป็นการท่องเที่ยวเพื่อประสบการณ์ให้เกิดความรู้ทางธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความเคารพต่อเกียรติภูมิของชุมชนท้องถิ่น
The Ecotourism Society (in Lindberg and Hawkins, 1993 : 8)	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ภายในพื้นที่ทางธรรมชาติ ซึ่งต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น
J. Butler (in Scace, 1993 : 64-65)	ต้องเป็นไปตามครรลองของจริยธรรมที่ติดต่อธรรมชาติ และส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีงาม ต้องไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ต้องไม่ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดน้อยถอยลง เน้นคุณค่าภายในจิตใจ ไม่ใช่คุณค่าภายนอก เน้นปรัชญาที่ให้สิ่งมีชีวิตเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยอมรับธรรมชาติตามที่เป็นอย่าง โดยไม่เน้นการคัดแปลงธรรมชาติตามความสะดวกของมนุษย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องส่งผลดีแก่ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับผลโดยรวมดีขึ้นจากกิจกรรมต่างๆ แม้ว่าผลดีเหล่านี้ อาจจะเป็นผลทางอ้อมต่อเนื่องมาจากผลดีทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และผลที่ได้ทางวิทยาศาสตร์
Allcock et al. (1994 : 17) จากแผนกลยุทธ์แห่งชาติ ออสเตรเลียเรื่องการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	เป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการแปลความหมายของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และได้รับการจัดการให้มีความยั่งยืนทางนิเวศ คำจำกัดความนี้ยอมรับว่า "สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ" หมายความรวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรม และ "ความยั่งยืนทางนิเวศ" เกี่ยวพันกับการให้ผลตอบแทนต่อชุมชนท้องถิ่น และการอนุรักษ์ทรัพยากรในระยะยาว
Goodwin (1996 : 228)	เป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพียงแต่น้อย ซึ่งมีส่วนในการปกป้องรักษาสิ่งมีชีวิตและที่อาศัย ทั้งทางตรงโดยการก่อให้เกิดรายได้เพื่อการอนุรักษ์ และ/หรือทางอ้อมโดยก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนในท้องถิ่นมากพอที่จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าและดังนั้นจึงช่วยกันปกป้องพื้นที่มรดกซึ่งเป็นที่อาศัยของพืชและสัตว์ป่า และถือว่าเป็นแหล่งก่อให้เกิดรายได้
Fennel (1999 : 43)	เป็นรูปแบบที่ยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่เน้นทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมุ่งเบี่ยงเบนลงไปที่ประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ และและจัดการโดยท้องถิ่นให้เน้นไปที่การส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย ไม่สิ้นเปลืองทรัพยากร และเน้นที่ท้องถิ่น (การควบคุม ผลประโยชน์ที่ได้ และขนาดของกิจกรรม) โดยทั่วไปแล้วจะเกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งมีธรรมชาติ และควรจะมีส่วนในการอนุรักษ์หรือปกป้องพื้นที่เหล่านั้น
EAA(2000)	เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความยั่งยืนของนิเวศ โดยมุ่งในเบื้องต้นที่ประสบการณ์ในพื้นที่ธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจ ความซาบซึ้ง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

ในเมื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง ดังนั้นจึงควรจะต้องพิจารณากรอบคำจำกัดความของการท่องเที่ยวตามที่ World Tourism Organization (WTO) ระบุไว้ด้วย รูปที่ 2.2 แสดงถึงว่าการเดินทาง (Travel) ใดที่นับเป็นการท่องเที่ยว (Tourism) การเดินทางใดที่ไม่นับว่าเป็นการท่องเที่ยว (Non-tourism) และรายละเอียดที่น่าสนใจอื่นๆ

* ตามศัพท์ของ World Tourism Organization (WTO)

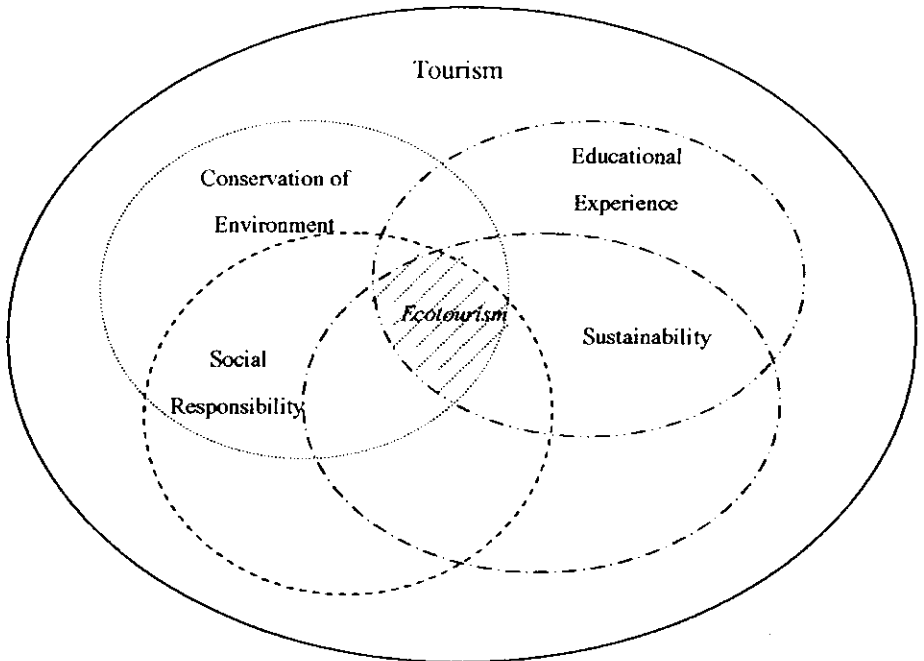
รูปที่ 2.2 ความเกี่ยวข้องระหว่างการเดินทาง การท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวประเภทต่างๆ

ที่มา : Weaver, 2001 : 6-7

ในขั้นนี้ อาจสรุปแนวคิดของความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยรูปที่ 2.3 กล่าวคือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในพื้นที่ๆ ธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์ และจะต้องเน้นความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Conservation of Environment)
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเกิดผลดีต่อสังคมในท้องถิ่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) คือระมัดระวังไม่ให้มีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเป็นไปเพื่อให้ประสบการณ์ทางการศึกษา (Educational Experience) แก่ทั้งนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกๆ ฝ่าย
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีความยั่งยืน (Sustainability) คือ มีรายได้พอเพียงแก่การดำเนินการ มิได้มุ่งหวังกำไรสูงสุดในระยะสั้นๆ แต่รักษาความสมดุลของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ เช่น การฟื้นตัวและการดำรงอยู่ของระบบนิเวศ ผลกระทบต่อสังคม เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยว (Tourism) ซึ่งความหมายของการท่องเที่ยวเป็นไปตามตามความหมายของ World Tourism Organization และ Weaver ดังที่แสดงในรูปที่ 2.2 และโดยที่การท่องเที่ยวเป็นงานด้านบริการ จึงต้องมีการบริหารจัดการในแบบของการให้บริการโดยทั่วๆ ไป คือ ต้องให้ความสำคัญแก่ความพึงพอใจของลูกค้า ต้องมีระบบการจัดการที่ดี ต้องเข้าใจข้อจำกัดต่างๆ ในการใช้ทรัพยากร เป็นต้น

รูปที่ 2.3 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : ดัดแปลงจาก Weaver, 2001

2.2.2 การท่องเที่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในประเทศไทย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าสามารถนำมาใช้เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) กล่าวคือการท่องเที่ยวรูปแบบนี้จะนำเอากิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกันเป็นการลดความขัดแย้ง โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะก่อให้เกิดการสร้างรายได้และการจ้างงานของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการยังชีพ ในแง่ของการเข้าไปตัดไม้ล่าสัตว์ หรือใช้เป็นแหล่งอาหาร ขณะเดียวกันหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ นั้นนับวันจะขาดแคลนงบประมาณในการดูแลรักษา การประสานประโยชน์ระหว่างชุมชนหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน รวมไปถึงนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนับว่าเป็นเรื่องที่ทำทนาย

ในปัจจุบันแผนแม่บทในการจัดการอุทยานแห่งชาติแล้วเสร็จในหลายแห่ง และวิธีการที่นำมาใช้ส่วนหนึ่งก็คือ การแบ่งเขตพื้นที่ (Zoning) ของอุทยานฯ ออกเป็นส่วนๆ ตามลักษณะของความเปราะบางของทรัพยากรธรรมชาติ แต่ปัญหาที่มักจะปรากฏก็คือการบุกรุกของประชาชนในพื้นที่ รวมไปถึงปัญหาในข้อกฎหมาย เช่น การประกาศเขตอุทยานฯ ทับพื้นที่ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่เดิม ทำให้การบังคับใช้กฎหมายและการบริหารจัดการเขตพื้นที่อุทยานฯ ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ขณะที่ภาครัฐก็ขาดแคลนงบประมาณทั้งกำลังเงิน กำลังคน และอุปกรณ์ที่ทันสมัยต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานฯ ในฝ่ายของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการนำเที่ยว บางส่วนก็ยังขาดจิตสำนึกและขาดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การชี้ให้ทุกฝ่ายเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าทางเศรษฐกิจต่อทั้งประเทศและชุมชน จึงน่าจะเป็นภารกิจที่สำคัญ หลักการอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ ตามที่ปรากฏในรายงานการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติสิรินาถ จังหวัดภูเก็ต (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ภาควิชาชีววิทยา, 2543) คือ ควรมีการกำหนดระดับของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และควรสร้างกฎเกณฑ์ให้มีการเก็บค่าใช้จ่ายจากผู้ใช้ประโยชน์ (User Pay) โดยควรมีการกำหนดตัวเลขต้นทุนค่าใช้จ่าย (Cost) ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และตัวเลขผลประโยชน์ (Benefit) ที่ผู้ใช้ได้รับให้ชัดเจน

จากการศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางทะเล (Marine Ecotourism) โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท) ในปี 2541 นำเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่าจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับปานกลางถึงสูง ได้แก่ พังงา สตูล สุราษฎร์ธานี ตรัง กระบี่ ภูเก็ต ชลบุรี ตรัง ชุมพร และประจวบคีรีขันธ์ การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวจะพิจารณาจากความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางกายภาพ

และชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดนั้นๆ ข้อเสนอแนะจากการศึกษาประการหนึ่งที่สำคัญก็คือการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

รายงานฉบับเดียวกัน (วท, 2541) เสนอการประมาณการนักท่องเที่ยวที่ไปอุทยานแห่งชาติทางทะเลทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และทั้งที่พักแรมและไม่พักแรม พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นจาก 4,307,719 คนในปี พ.ศ. 2544 เป็น 6,408,729 คนในปี พ.ศ. 2554 จะเห็นว่าในอนาคตอุทยานแห่งชาติทางทะเลจะเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหากได้มีการศึกษาถึงผลกระทบของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจะทำให้เห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจนและนำผลได้ทางเศรษฐกิจและผลได้ทางสังคม มาใช้เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อหาแนวทางที่ทำให้การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างยั่งยืน

2.3 การท่องเที่ยวและผลกระทบทางเศรษฐกิจ

รายงานโครงการวิเคราะห์ทิศทางการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในเขตสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจัดทำโดยสำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540) ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดต่างๆ ในเขตสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดสตูลได้ถูกเสนอให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น เช่น อุทยานแห่งชาติตะรุเตาและอื่นๆ ประกอบกับจังหวัดสตูลตั้งอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ที่สามารถติดต่อเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ทำให้มีความได้เปรียบทั้งในแง่ของการติดต่อการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ดังนั้นหากจังหวัดสตูลได้รับการพัฒนาการท่องเที่ยว การลงทุนในด้านต่างๆ ก็จะตามมา ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดและภูมิภาคในภาพรวม

รายงานการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บท “การจัดการอุทยานแห่งชาติสิรินาถ จังหวัดภูเก็ต โดยภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2543) นำเสนอต่อกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอว่าอุทยานแห่งชาติควรกำหนดระดับของการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติ และควรสร้างกฎเกณฑ์ของการเก็บค่าตอบแทนจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ในเขตอุทยานตามหลักผู้ใช้คือผู้จ่าย (User Pay) แนวความคิดดังกล่าวควรได้รับการสนับสนุน และนำมาศึกษาความเป็นไปได้ ในการกำหนดต้นทุน (Cost) ที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเพื่อให้สอดคล้องกับประโยชน์ (Benefit) ที่ได้รับจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ

Tyttell (1992) ได้สรุปประโยชน์และต้นทุนทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ดังตารางที่ 2.3 ซึ่งรายละเอียดของผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

ที่แสดงไว้ สะท้อนให้เห็นถึงผู้ที่มีส่วนได้เสีย ผลประโยชน์ และต้นทุน การศึกษาที่มุ่งเน้นลงไป ในรายละเอียดของการประเมินศักยภาพและคุณค่าทางเศรษฐกิจของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยเฉพาะ อุทยานแห่งชาติทางทะเล บ่อมทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงผลได้และต้นทุน และสามารถ นำมาใช้วางแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ 2.3 ประโยชน์และต้นทุนทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

ผู้ได้รับผลกระทบ (Recipient)	ประโยชน์ (Benefit)	ต้นทุน (Cost)
1. รัฐบาลท้องถิ่น	1.1 ภาษีทรัพย์สินต่างๆ 1.2 ภาษีจากการขาย 1.3 ค่าธรรมเนียมต่างๆ 1.4 ภาษีจากการบริการต่างๆ เช่น ที่พัก ภัตตาคาร	1.1 การรักษาความสงบ (ตำรวจ) 1.2 สถานีดับเพลิง 1.3 น้ำประปา 1.4 การจัดเก็บขยะ 1.5 สาธารณสุข 1.6 การบริหารจัดการ 1.7 สาธารณูปโภคและบริการอื่นๆ
2. ประชาชนในท้องถิ่น	2.1 การมีงานทำ 2.2 กำไร (ของผู้ประกอบการ) 2.3 สาธารณสุข 2.4 ภาษีบางประเภทอาจลดลง 2.5 การเพิ่มขึ้นของมูลค่าทรัพย์สิน 2.6 ความพร้อมของสาธารณูปโภค และบริการอื่นๆ	2.1 ภาษีบางประเภทอาจเพิ่มขึ้น 2.2 ค่าครองชีพสูงขึ้น 2.3 สินทรัพย์บางประเภทอาจมีค่าลดลง
3. รัฐบาลที่ไม่ใช่ส่วนท้องถิ่น	3.1 ภาษีประเภทต่างๆ	3.1 ต้นทุนประเภทต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือ จากความรับผิดชอบของรัฐบาล ท้องถิ่น
4. ประชาชนที่ย้ายเข้ามาทำงาน ชั่วคราวในพื้นที่	4.1 ได้ประโยชน์ในลักษณะเดียวกัน กับประชาชนในพื้นที่	4.1 ได้รับผลกระทบลักษณะเดียวกันกับ ประชาชนในพื้นที่
5. นักลงทุนจากพื้นที่อื่น	5.1 กำไรจากการประกอบการ 5.2 สิทธิพิเศษทางภาษี (ถ้ามี) 5.3 การเพิ่มขึ้นของมูลค่าทรัพย์สิน	5.1 ภาษีประเภทต่างๆ 5.2 การลดลงของมูลค่าทรัพย์สิน 5.3 ค่าครองชีพที่สูงขึ้น
6. นักท่องเที่ยว	6.1 ความพร้อมของบริการและ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ 6.2 ค่าใช้จ่ายที่อาจลดลงเนื่องจาก ความสะดวกสบายจากการพัฒนา	6.1 ค่าใช้จ่ายบางประเภทอาจเพิ่มขึ้น

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540) เสนอว่า การควบคุมดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้อยู่ในขอบเขตที่สภาพแวดล้อมจะรองรับได้ (Carrying Capacity) มีอยู่หลายวิธี เช่น การนำเอาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ อันได้แก่ การเก็บค่าเข้าชมหรือค่าธรรมเนียม การเก็บภาษีในรูปแบบต่างๆ การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวโดยการออกใบอนุญาต และให้มีการซื้อ-ขายเปลี่ยนมือใบอนุญาตนั้นได้ เป็นต้น เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เหล่านี้ จะช่วยให้การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวอยู่ในจำนวนที่เหมาะสม ขณะเดียวกันยังช่วยเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวไปยังธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน แนวความคิดดังกล่าวควรได้รับการสนับสนุนและนำมาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

2.4 การท่องเที่ยวและผลกระทบทางสังคม

เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2542 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดสัมมนาเรื่อง “การตลาดท่องเที่ยวในสหัสวรรษใหม่ (Tourism Marketing for the New Millennium)” ณ โรงแรมดิเอมเมอร์ลด์ กรุงเทพมหานคร โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) คณะกรรมการการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council : WTTC) สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Pacific and Asia Travel Association : PATA) สมาคมส่งเสริมการประชุมสัมมนานานาชาติ (International Congress and Convention Association : ICCA) ผู้แทนจากนิตยสาร Time นิตยสาร Asia Week และตัวแทนบริษัทนำเที่ยวจากทุกภูมิภาคทั่วโลก ทั้งจากภูมิภาคอเมริกา ยุโรป เอเชีย และแปซิฟิก ซึ่งการสัมมนามีผลสรุปที่น่าสนใจดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

“องค์การการท่องเที่ยวโลกพยากรณ์ว่าการท่องเที่ยวไทยยังขยายตัวต่อไปอีก ในอัตราประมาณร้อยละ 7 จนถึงปี 2563 ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวถึง 37 ล้านคน หรือ 5 เท่าของจำนวนที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งการขยายตัวในระดับนี้ หมายถึงว่าจะต้องมีการวางแผนรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวตั้งแต่เนิ่นๆ และวางเป้าหมายที่การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่าการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้แทนองค์การการท่องเที่ยวโลกได้ย้ำว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในสหัสวรรษใหม่ จะต้องมิกลยุทธ์การพัฒนาที่ชัดเจน ขยายตลาดให้กว้างขวาง สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน และทุกประเทศต้องร่วมกันขจัดอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว”

จากการคาดการณ์ข้างต้น จะเห็นได้ชัดเจนว่าการท่องเที่ยวของประเทศไทยจะมีอัตราการเติบโตที่น่าพอใจ แต่ในขณะเดียวกันจะเห็นได้ว่าจากความเจริญเติบโตดังกล่าวอาจมีการหยุดชะงักจากอุปสรรคต่างๆ ซึ่งมักจะเกิดจากผลกระทบจากความเจริญเติบโตและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการป้องกันและการแก้ปัญหาที่ดี และปัญหาโรคระบาด เช่น SARS เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวมีมากมาย และส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่พบและรับทราบกันอยู่บ่อยๆ เช่น ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาอาชญากรรม ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับ 8-10 มิถุนายน 2543 ได้รายงานว่าตำรวจท่องเที่ยวได้รับการร้องเรียนจากนักท่องเที่ยวประมาณ 2,000 กว่ารายในปี พ.ศ.2542 และได้สรุปปัญหาหลักจำนวน 10 ประการได้แก่

1. ปัญหาอุบัติเหตุทั้งในการเดินทางทางบกและทางน้ำ
2. ปัญหานักท่องเที่ยวถูกประทุษร้ายต่อทรัพย์สินในระหว่างเดินทาง พักแรม หรือในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
3. ปัญหาการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวในการขายสินค้าและบริการ
4. ปัญหาการก่อความเดือดร้อนรำคาญให้แก่นักท่องเที่ยว
5. ปัญหาท่าอากาศยานกรุงเทพ อาทิ ปัญหารถแท็กซี่ป้ายดำ
6. ปัญหาอัคคีภัย
7. ปัญหาในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
8. ปัญหาเช็ทซ์ทัวร์ และ โสเภณีเด็ก
9. ปัญหายาเสพติดในแหล่งท่องเที่ยว
10. ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย

จากปัญหาดังกล่าวจะสังเกตได้ว่าไม่ได้เป็นปัญหาที่ส่งผลแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเป็นปัญหาขั้นวิกฤตส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างน่าวิตกกังวลในระดับประเทศเป็นอย่างมาก และปัญหาเหล่านี้ก็ยังคงอยู่จนแม้กระทั่งปัจจุบัน

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมได้มาก (ชยาภรณ์, 2539 ; วิวัฒน์ชัย, 2537 และ ศรีพร, 2535) เนื่องจากเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวชนิดใดก็ตามย่อมมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นและมีผลตามมาทั้งด้านดีและด้านลบ ซึ่งลักษณะของผลกระทบและความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้น ย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ โดยส่วนใหญ่แล้วผลกระทบด้านเศรษฐกิจมักจะเป็นผลบวก และทำการศึกษาเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน ในขณะที่ผลกระทบด้านสังคม มักจะเป็นผลในทางลบและการศึกษามักจะออกมาในรูปของนามธรรม ซึ่งกว่าจะปรากฏให้เห็นผลเสีย ก็ต้องใช้เวลานาน แต่ผลที่เกิดขึ้นก็มักจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ โครงสร้าง และเอกลักษณ์ของสังคม บางเรื่องเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็แก้ไขได้ยาก

อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีหลายกรณีที่พบว่า การท่องเที่ยวมีอิทธิพลโดยตรงกับการฟื้นฟูและรักษาไว้ซึ่งศิลปะ ทัศนกรรม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบดั้งเดิมของ

วัฒนธรรมและประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบกันมามิได้หมายถึงความเสื่อมเสมอไป เพราะฉะนั้นการศึกษาผลกระทบด้านสังคมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องศึกษาทั้ง 2 ด้าน คือ ผลกระทบด้านบวก และผลกระทบด้านลบ

2.4.1 ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อสังคม

ในทางด้านบวก ผลกระทบอาจจะเป็นดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวทำให้มาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นดีขึ้น ซึ่งสืบเนื่องจากผลกระทบทางเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้และการกระจายโอกาสการจ้างงานไปสู่คนท้องถิ่นมากขึ้น ทำให้มีอำนาจในการจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าและบริการที่จำเป็น เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นได้

2. ความสะดวกสบายจากกิจการสาธารณูปโภค สาธารณูปการในแหล่งท่องเที่ยว คนในท้องถิ่นย่อมได้รับประโยชน์จากกิจการน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ และอื่นๆ

3. การเดินทางท่องเที่ยวจะช่วยส่งเสริมสันติภาพ เพราะการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ผู้คนย่อมมีโอกาสพบปะคนท้องถิ่น มีการร่วมกิจกรรมในแต่ละบทบาทของบุคคล ย่อมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการปรับตัวในสังคมต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งกันและกัน และเกิดความเข้าใจกันมากขึ้น

4. การท่องเที่ยวจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากร นันทนาการ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี นาฏศิลป์ การละเล่นของท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีความปรารถนาที่จะเข้าชมและสัมผัส ทำให้เกิดความต้องการที่จะต้องค้นคว้า อนุรักษ์ และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติเหล่านี้ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม รักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่นไว้ได้

5. การท่องเที่ยวก่อประโยชน์ทางการศึกษา ทั้งนี้การท่องเที่ยวช่วยให้คนมีโลกทัศน์กว้าง ความรู้และประสบการณ์ที่ได้พบเห็นด้วยตนเองนั้นจะมีประโยชน์ สามารถนำมาปรับใช้กับวิถีชีวิตในสังคมได้ ในบางกรณีการเดินทางท่องเที่ยวอาจเป็นจุดชนวนที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาให้ลึกซึ้งเฉพาะเรื่องเฉพาะแห่งได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น

6. การท่องเที่ยวจะช่วยลดปัญหาการอพยพของคนในท้องถิ่นหลังไหลเข้าไปแออัดในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ตามธรรมชาติแล้ว มนุษย์มักจะรักถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนของตน หากมีโอกาสมีงานอาชีพที่ก้าวหน้าเหมาะสมในภูมิลำเนา ย่อมเป็นสิ่งที่ปรารถนา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นหนทางช่วยลดปัญหาได้ ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นประกอบอาชีพรายย่อย หรือทำอุตสาหกรรมท้องถิ่นอยู่ในครอบครัว และในถิ่นฐานตน

7. ใช้ทรัพยากรที่ยังไม่มีค่าให้เกิดประโยชน์ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นที่จะนำทรัพยากรส่วนเกินหรือไร้ค่ามาประดิษฐ์คิดค้นเป็นของใช้ ของที่ระลึก ในรูปของสินค้าพื้นเมือง จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

8. เกิดทัศนคติที่ดี ความประทับใจจากการเดินทางท่องเที่ยว จะทำให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ดีต่อสถานที่นั้น และนี่ก็ถึงอยู่ตลอดเวลา ยามเมื่อมีโอกาสและช่องทางที่จะให้ความช่วยเหลือ ความประทับใจความทรงจำในอดีตอาจเป็นแรงกระตุ้นให้ตัดสินใจในด้านที่เป็นคุณได้

9. การท่องเที่ยวช่วยลดช่องว่างระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจน คนมั่งมีในเมืองมาสู่ชนบท จะช่วยให้เกิดความรู้สึกเข้าใจและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ปัญหาความตึงเครียด ความขัดแย้งระหว่างประเทศจึงอาจจะลดระดับลงไปได้

2.4.2 ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อสังคม

ในทางด้านลบ ผลกระทบอาจจะเป็นดังต่อไปนี้

1. การมีค่านิยมผิดๆ ซึ่งอาจเกิดจากการเลียนแบบนักท่องเที่ยว เช่น เลียนแบบพฤติกรรมเชิงลบ

2. ความสัมพันธ์ในครอบครัวเหินห่าง การทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดความล่มสลายของความสัมพันธ์ในครอบครัวได้มาก เพราะเป็นการทำงานที่ไม่มีวันหยุดแน่นอน และบางครั้งต้องไปทำงานในต่างประเทศ ต่างจังหวัด หรือทำงานช่วงเวลากลางคืน เช่น งานในโรงแรม เป็นต้น ซึ่งเป็นช่วงเวลาของครอบครัว

3. ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปแออัดในพื้นที่ใด ก็มีแนวโน้มจะส่งผลกระทบต่อระดับศีลธรรมในที่นั้นต่ำลง กิจกรรมด้านลบก็มักเกิดขึ้นเสมอคือ การเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ปัญหาโสเภณี การพนัน สารเสพติด และอาชญากรรม

4. ปัญหาค่าครองชีพ สินค้าและบริการมักจะขึ้นราคาเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาก ทำให้คนในท้องถิ่นต้องบริโภคและอุปโภคสินค้าที่มีราคาแพงตามไปด้วย โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย

5. ความไม่เป็นธรรมในสังคม ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมักได้รับการพิจารณาพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการก่อน ทำให้คนในพื้นที่อื่นไม่ได้รับบริการหรือได้รับบริการช้าไปอีก เป็นต้น

6. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม ความประเพณี การแต่งกาย หรืออื่นๆ อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่นทั้งสิ้น

7. การลดคุณค่าของวัฒนธรรมและงานศิลปหัตถกรรม บางแห่งได้มีการนำเอาวัฒนธรรมด้านพิธีกรรม และศิลปหัตถกรรม มาเป็นสินค้าขายแก่นักท่องเที่ยว โดยปราศจากการ

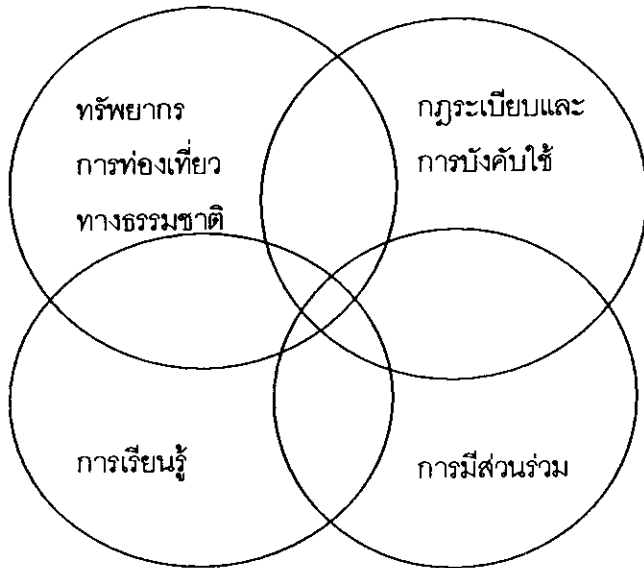
ควบคุมดูแลด้านคุณภาพ จนบางครั้งทำให้พิธีกรรมและศิลปหัตถกรรมบางอย่างลดคุณค่าและความสง่างาม หรือความเป็นเอกลักษณ์

แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จะได้รับผลกระทบที่แตกต่างกัน ทั้งในแง่ของชนิดของผลกระทบ และความหนักเบาของผลกระทบ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะเน้นศึกษาผลกระทบจากแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยศึกษาจากกรณีอุทยานแห่งชาติตะรุเตา จังหวัดสตูล และอุทยานแห่งชาติสิรินาถ จังหวัดภูเก็ต

อุทยานแห่งชาติทั้งสองแห่งนี้ มีแนวโน้มที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวมีความแออัดมากขึ้น สำหรับอุทยานแห่งชาติสิรินาถ จังหวัดภูเก็ต นั้น เนื่องจากภูเก็ตกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวนานาชาติ และนับวันจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน ในขณะที่อุทยานแห่งชาติตะรุเตา แม้ว่าการเดินทางไปยังจุดหมายยังไม่สะดวกนัก แต่นักท่องเที่ยวก็ทวีจำนวนเพิ่มขึ้นในแต่ละปี มีการเรียกร้องให้เปิดเกาะในระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น เช่น ให้เปิดเกาะเพื่อการท่องเที่ยวทั้งปี เป็นต้น ซึ่งจะกระทบกับการฟื้นตัวของธรรมชาติ และเพิ่มปัญหาสังคมให้มากขึ้นไปอีก

โครงการวิจัยนี้จะทำการศึกษาผลกระทบทั้งทางบวกและลบ ในประเด็นที่ได้ประมวลมาแล้วข้างต้น โดยหวังว่าจะนำไปสู่แนวทางของการจัดการที่ดี เพื่อเสริมผลกระทบทางบวก และลดหรือป้องกันผลกระทบทางลบ

กล่าวโดยสรุป โครงการวิจัยนี้จะนำแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปมาใช้ ดังแสดงในรูปที่ 2.4

รูปที่ 2.4 องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: คัดแปลงจาก Buckley, 1994; Dowling, 1996; and Weaver, 2001

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature-Based Tourism Resources) (2) กฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ (Law and Regulations) เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (3) การมีส่วนร่วม (Participation) ของชุมชนและผู้มีส่วนได้เสีย และ (4) การเรียนรู้ (Learning) ร่วมกันของนักท่องเที่ยวและชุมชน แนวคิดนี้จะมีประโยชน์ในการจำแนกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ที่จะให้ข้อมูลและความคิดเห็นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติ